

271

Kontroller mot fremføringen

Statsminister Gro Harlem Brundtland

Innledningsforedrag på

KONTAKTKONFERANSE OM NÆRINGSMIDDELINDUSTRIEN OG
FORSKNINGEN

Oslo 13.6.1991

I Norsk økonomi i internasjonalt perspektiv -

Regjeringens strategi for 90-årene

Svært få er vel lenger i tvil om at Norge, som andre land, står overfor store omstillinger i årene som kommer. Vi er inne i en sterk endringsprosess, hvor forandringer på den internasjonale arenaen spilles inn mot de enkelte nasjoner, og stiller befolkninger, myndigheter og næringsliv overfor nye og krevende oppgaver.

Avspenningen mellom Øst og Vest, de nye politiske åpningene i Europa, den raske teknologiske utviklingen, nye spilleregler for internasjonal handel og de globale miljøproblemene er noen av drivkreftene i denne endringsprosessen.

Ingen nasjon, ikke noe politisk parti, ingen bedrift eller organisasjon kan tillate seg å vende ryggen til denne prosessen. Den berører alle, og den åpner både for muligheter og problemer som må finne sin løsning. Vi har alle et ansvar for å delta i og påvirke endringene, både nasjonalt og internasjonalt.

Med vår utadvendte økonomi og vår brede politiske kontaktflate mot

omverdenen, er dette forhold som stiller Norge overfor en rekke utfordringer; som vi altså ikke kommer utenom. Spørsmålene om nasjonenes plass i det internasjonale samfunn vil derfor prege 1990-årenes politiske og økonomiske dagsorden i enda større grad enn hva vi så på 80-tallet. Gjennom en aktiv holdning både til problemene og mulighetene er det Regjeringens hovedmål å videreutvikle velferdssamfunnet, skape trygge arbeidsplasser og verne om miljøet. For å lykkes, vil vi derfor måtte spille på hele registeret av økonomiske og næringspolitiske virkemidler.

I kortversjon utgjør dette rammen og motivene for Regjeringens strategi for 90-årene, slik vi har skissert den i Langtidsprogrammet og nå senest i samband med det Reviderte Nasjonalbudsjett for 1991. Vi vil følge et opplegg som understreker sammenhenger og helhet - på tvers av sektorer og med blikk for det nødvendige samspill mellom tiltak som skal virke på kort og lang sikt.

Det er dessuten et opplegg hvor myndighetenes mål og virkemidler må samstemmes mot de utfordringene som retter seg mot bedrifter, organisasjoner og også enkeltpersoner. Denne arbeidsdelingen, som er det viktigste kjennetegn for vårt demokrati og vår blandingsøkonomi, kan stå som hovedoppslag for dagens konferanse. Skal vi klare 90-årenes utfordringer, og kunne gå inn i det neste århundre med et sterkt demokrati og en sunn økonomi, må vi opptre i et fellesskap hvor alle tar sin tørn, hver på sin post. Det understreker til fulle behovet for løpende dialog mellom myndigheter og næringsliv, og mellom bedrifter og bransjer - for å finne fram til konkrete, effektive samarbeidsløsninger som vi kan sette inn på rett plass, til rett tid og med tilstrekkelig styrke.

La det derfor ikke råde noen tvil om denne regjeringens økonomiske og næringspolitiske hensikter. Hovedoppgaven er å skape grunnlag for økt sysselsetting både på kort og lang sikt. I tillegg til de menneskelige kostnadene betyr høy ledighet en sløsing med verdifulle ressurser. Arbeidstakernes

kompetanse kan bli svekket, og erfaringene fra andre land viser at det kan være vanskelig å få ledigheten ned igjen hvis den over tid blir liggende på et høyt nivå. Økt verdiskaping og sysselsetting er også et helt nødvendig element i en politikk for jevnere og mer rettferdig fordeling både av goder og byrder.

Dette er noe av bakgrunne for at vi valgte et mer offensivt opplegg for 91-budsjettet enn den forrige regjeringen la opp til, og dessuten å styrke den næringspolitiske profilen ytterligere i det reviderte budsjettforslaget som vi la fram i begynnelsen av mai. Vi vil føre en aktiv nærings- og strukturpolitikk for å bedre økonomiens virkemåte, og bringe norsk økonomi inn i en god sirkel der vi oppnår lav pris- og kostnadsvekst, lav rente og styrket sysselsetting. Skattereformen, forhandlingene om en EØS-avtale, tiltak for å bedre arbeidsmarkedets funksjonsmåte, økte investeringer i samfunnsøkonomiske vei- og jernbaneprosjekter, økt vekt på forskning og utdanning, bedre bruk av de næringspolitiske tilskudds- og låneordningene, og regelverksforenklinger illustrerer den omfattende pakken som det her er tale om.

På kort sikt er jobb nr.1 å få ned arbeidsløsheten. Men, som sagt, det må skje på måter og med virkemidler som samtidig styrker grunnlaget for varige arbeidsplasser. På mellomlang sikt - fram mot 1994-95 - er det tilpasningen til EFs indre marked og iverksettingen av EØS-avtalen, som vil utgjøre hovedutfordringen for norsk næringsliv. Det planlagte EØS-markedet vil omfatte 370 millioner innbyggere. Men skal vi gjøre oss full nytte av de nye konkurransevilkårene og av mulighetene som åpner seg; ja, så må vårt næringsliv orientere seg sterkere i retning av hva kundene i disse markedene etterspør - og hvilke krav de stiller til priser, kvalitet og leveringsformer.

Rundt regnet 80% av vår vareeksport går til de 19 landene som vil bli omfattet av EØS-avtalen. For en stor del er dette eksport av råvarer og halvfabrikata - som fisk, olje, gass, aluminium, papir og petrokjemiske produkter. Økningen i olje- og gassproduksjonen har forsterket dette bildet og gitt oss en særnorsk

utvikling. Mens Norge de siste 20 år har økt avhengigheten av råvarebasert eksport betraktelig, så har de fleste av landene vi handler med hatt et løft i sin industriproduksjon.

Dette peker på den langsiktige utfordringen om å styrke fastlandsindustrien og annen landbasert næringsvirksomhet. Det er et vesentlig mål for Regjeringens politikk å skape større balanse i det norske eksportbildet, og dermed redusere den risikoen for store inntektssvingninger som i dag hefter ved norsk økonomi. Skal vi sikre grunnlaget for velferd og sysselsetting i framtiden, må vi få ny vekst i andre konkurranseutsatte bransjer innen industri og tjenesteyting. Dette stiller krav til bedriftene, men også til sentrale og lokale myndigheter. Behovet for nytenkning og for å få skapt nye virksomheter er stort, og de land og områder som ikke klarer å få i gang nye aktiviteter vil stadig få det vanskeligere.

En av de viktigste forutsetningene for å lykkes er derfor at vi klarer å foredle og bearbeide en større del av våre naturressurser her hjemme, og at norske bedrifter finner fotfeste i nye forretningsområder. Det betyr også at vi i større grad enn hittil må basere våre eksportinntekter på kunnskap og kompetanse, og at forskning og utdanning må være et sentralt satsingsområde i 90-årene - i samarbeid med næringslivet.

Regjeringen legger stor vekt på dialogen med næringslivet, både om disse mer overordnede spørsmålene og når det gjelder situasjon og muligheter for enkeltbransjer. Derfor inviterte Regjeringen til to større møter med næringslivet i januar, hvor vi fikk gjennomgått svært mange av de konkrete utfordringene det her er tale om. De fleste av de temaene som kom fram er fulgt opp i det reviderte nasjonalbudsjett, gjennom skattereformen eller spilt inn i det løpende arbeidet med næringspolitikken.

For næringsmiddelindustriens del førte januar-møtene dessuten til to nye møter

ved mitt kontor, med hhv. representanter for landbrukssektoren og fiskerisektoren. Det er også løpende og god kontakt mellom våre fagdepartementer og representanter for disse næringene. Tross enkelte problemer og vansker, er inntrykket mitt at innstillingen, holdningene og synspunktene som her kommer fram, nå gir oss god grunn til optimisme om hva vi kan få til i årene som kommer.

II Landbruksnæringen, fiskerinæringen

Landbruksnæringen og fiskerinæringen er to vitale næringsgrener i det norske samfunn. Vi ønsker å videreutvikle en sterk og internasjonalt orientert matvareproduksjon, med forankring i distriktene - både når det gjelder råvareproduksjon og industriell foredling. Vi går dessuten inn i en tid der de ulike ledd i matvarekjeden - fra jord til bord som dette kalles blant "landbruksfolk" - blir mer avhengig av hverandre. På den ene siden må vår næringsmiddelindustri kunne basere seg på en effektiv og framtidsrettet norsk produksjon av råvarer; på den annen side må bøndene og fiskerne ha en konkurransedyktig norsk foredlingsindustri de kan levere til. Begge disse leddene er dessuten avhengig av sterke salgs- og distribusjonskanaler, som er innrettet mot etterspørselen fra stadig mer kresne og bevisste kundegrupper, hjemme og ute.

Svært mange kjennetegn er derfor felles for de to næringene, som f.eks. at begge sikter mot markedet for mat og dermed mot de samme kjøpergruppene, eller at begge må trekke veksler på de samme naturvitenskapelige basisfagene og forskningsmiljøene. Det betyr at for noen av oppgavene vi her står overfor, vil det være hensiktsmessig at næringene samarbeider.

Men vi må på den annen side ikke glemme at næringene fram til i dag har hatt svært så forskjellige vilkår å arbeide under. Fiskerinæringen er en typisk

eksportorientert virksomhet, med rundt 90% av sitt salg til utenlandske markeder. Landbruk er her nærmest å betrakte som motpolen, fordi produksjonen og salget i så høy grad har skjedd innenfor et skjermet marked.

Mye ligger likevel til rette for samarbeid mellom fiskerinæringen og landbrukssiden. Mange dagsaktuelle problemer er felles for de to, og begge næringene står overfor endringer som byr på nye vekstmuligheter. Får norsk fiskeindustri bedre adgang til de europeiske markedene for sine produkter, vil de kunne øke verdiskapingen og sysselsettingen her hjemme. Tall som denne industrien selv har kommet med, antyder at dersom de norske fiskeråstoffene fullt ut hadde kunnet blitt bearbeidet i Norge, ville samlet eksport av fiskeprodukter i 1990 vært på nærmere 20 milliarder kroner, istedetfor de ca. 13 som faktisk ble oppnådd. Næringen understreker derfor at den er Norges største vekstnæring, og at potensialet fremover er meget betydelig. Ja, allerede i dag er fisk og fiskeprodukter inklusive oppdrettsfisk Norges fjerde viktigste varegruppe.

På landbrukssiden er utfordringen å styrke konkurransevnen på hjemmemarkedet, og å få fram utvalgte merkevarer som kan oppnå fotfester utenlands. Ren-mat prosjektet, som jeg siden skal komme litt mer inn på, illustrerer den offensive tankegangen som vi her bør legge opp til.

Situasjonen er altså at selvom de to næringsgrenene for mange formål vil måtte kjøre sine egne løp, så faller de begge innenfor den samlede industrielle utfordringen som jeg har skissert foran. For begge gjelder at de må få fram nye kvalitetsprodukter og at de må ha produksjonskostnader som minst samsvarer med hva konkurrentene kan prestere. Konkurransesklimaet er og vil bli krevende, og det er her behov for både kløkt og innsatsvilje fra alle hold. Basert på våre egne råvarer må vi kunne få til verdiskaping gjennom flere ledd og dermed skape arbeid flere ganger fra samme råvare. Nisjer i det internasjonale matmarkedet må derfor oppsøkes og bearbeides, og tradisjon må

utnyttet som et arnested for ny innsats.

Av samtalene med næringsrepresentantene og fra annet hold har jeg fått et klart inntrykk av at dette budskapet er i ferd med å festne seg; og at den idemessige plattformen for et mer samlet norsk handlingsopplegg er ved å komme på plass. Av flere mulige, har jeg særlig merket meg disse fem momentene:

Det synes, for det første, som om partene snakker bedre sammen enn tidligere, og at erkjennelsen av å være i samme båt er styrket. Det betyr at man er nærmere de praktiske løsningene når det gjelder organiseringen av forholdet mellom de ulike leddene - f.eks. for å oppnå den kvalitetssikringen fra "a til å" som mange ser som en forutsetning for å lykkes.

For det andre er det enighet om å videreføre og styrke distriktsprofilen, i et samspill mellom produsenter som opererer i mindre enheter og salgsledd som må basere seg på samordning og stordrift.

Mange, og ikke minst lederne fra de større industribedriftene, anbefaler - for det tredje - mer samarbeid om valg av eksportprodukter. De peker på behovet for at man utveksler erfaringer fra arbeidet med å markedsføre norske matprodukter utenlands, og på behovet for i fellesskap å finne fram til et vareutvalg som faller innenfor hva vi kan kalle "en norsk profil".

For det fjerde peker alle på nødvendigheten av mer forskning, bedre forskning og tettere koplinger mellom fagmiljøene og produsentene. Det gjelder ikke bare på produksiden, men også for å kunne forbedre produksjonsprosessene, følge opp nye krav til lagring og emballasje, og vinne innsikt i forbrukernes behov og kjøpsadferd.

For det femte: Matvarene som produseres vil aldri kunne bli bedre enn hva de

naturgitte forutsetningene gir grunnlag for. Derfor må arbeidet for rene hav, rent ferskvann, ren luft og rent jordsmonn være helt sentrale deler i den felles innsatsen vi her står foran. Det vil også samsvare fullt ut med hva de fleste markedsvurderinger kan fortelle oss. Det er en generell trend blant forbrukerne i den vestlige verden i retning av økt interesse for miljø- og helse-riktige varer, og da spesielt, selvfølgelig, matvarer. Et stadig større antall forbrukere er villige til å betale mer for mat med spesielle kvaliteter.

III Ren-mat prosjektet

Ren-mat prosjektet som nå er under utvikling i regi av Landbruksdepartementet er et håndfast eksempel på hvordan vi kan satse med basis i denne felles plattformen. Siktemålet er, gjennom systematisk arbeid, å få fram konkurransedyktige kvalitetsprodukter. Vårt kalde klima, relativt rene miljø, vår meget gode dyre- og plante-helse, små produksjonsenheter og et godt utviklet rådgivnings- og kontrollsystem er samlet sett et meget godt utgangspunkt for en slik satsing. Dessuten ligger det et aktivum i vår matkultur og i vår nasjonale identitet, som innebærer at vi har tradisjoner å bygge på - både med sikte på turisme og som grunnlag for eksport.

Signalene fra Stortinget går som kjent i samme retning. En enstemmig Landbrukskomite har bedt om at produktutviklingen får en mer fremtredende plass i næringen, for å få fram miljøvennlige produkter til regningsvarende kostnader.

Staten vil spille en sentral rolle i en slik samlende strategi, og det på flere måter. Kvalitetskravene og standardene må fastsettes i samsvar med prosjektets ide, prosjektet må få en hensiktsmessig organisering, forskningsinnsatsen må koordineres, og produktideen må lanseres - f.eks. i et samarbeid med Utenriksdepartementets Norges-profil prosjekt. Men den viktigste jobben er

nok, på det stadium man nå er inne i, at Regjeringen og Landbruksministeren kan spille rollen som inspirator og brobygger mellom de involverte hovedaktørene.

Slik er også situasjonen når det gjelder myndighetenes samspill med fiskerinæringen. Som en illustrasjon på at det satses, kan nevnes at bevilgningene til Fiskeriforskningsrådet (NFFR) har økt betraktelig siden midt på 80-tallet. Og som for ren-mat prosjektet, har også fiskenæringen et svært sterkt sett av forutsetninger å bygge videre på: Fornybare ressurser, helseaktive produkter, forankringen i distriktene, mange muligheter for ytterligere bearbeiding av råvarene, og en tendensielt økende verdenssetterspørsel etter næringens produkter. Derfor er alle rammevilkårene for de overordnede politiske målene tilstede; og veien videre et spørsmål om å formulere en samlende visjon og fordele oppgavene i en felles offensiv for 90-årene.

Konferansen i dag plasserer seg derfor rett inn i denne prosessen. Det er ikke mulig å få virkeliggjort de visjonene vi ser for oss for disse næringene, uten en sterk og målbevisst satsing på forskning og kompetanseutvikling. Kampen for å øke innsatsen for norske matprodukter, for å beholde markedsandeler i Norge og vinne nytt terreng utenlands blir hard. Uten betydelig innsats for å utvikle og ta i bruk ny kunnskap går det neppe. Her stilles nye krav til alle: I de faglige basismiljøene, i forskningsinstituttene, på utdanningssiden, i bedriftene og ute blant bøndene og fiskerne.

Regjeringen ser det som en viktig oppgave å få delta i og støtte dette arbeidet. Som jeg sa innledningsvis: Vi er inne i en krevende endringsprosess, hvor behovet for målrettet samarbeid mellom myndigheter og næringsliv skjerper kravene til ansvarsvilje og til presisjonsevne. Vi vil ikke få anledning til "å prate oss gjennom 90-årene". Når vi nå aner konturene av en samlende strategi, må vi straks gå videre til spørsmålene om iverksettingen. Lykke til med dagens konferanse!